פרק שני

א. בפרק השני של אבות, במשנה הראשונה, מורה התנא לכל יהודי: "והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות". והרמב"ם מבאר (בפירושו למשניות) כי הקב"ה לא הודיענו גדול השכר של כל מצות עשה (כפי שמסר, במצוות לא תעשה, עונשים שונים של הלאוים), כדי שנהיה זהירים בכל המצוות במדה שוה.

בהמשך אומרת המשנה: "והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה". הרמב"ם מפרש: למרות שלא הודיעתנו התורה את שכרה של כל מצות עשה – אפשר ללמוד אותו מן ה"הפסד", מן העונש המגיע לעובר על המצוה. למשל: התורה לא גילתה לנו שכרן של מצות שמירת שבת, מצות מילה ומצות עשיית מעקה, אבל מן העובדה שעל עשיית מלאכה בשבת – ישנו חיוב סקילה, על ביטול מילה – מגיע כרת, ומי שאינו מקיים מצות מעקה עובר על "לאו" בלבד ("לא תשים דמים בביתך") – יש להוכיח מכך כי שכר שמירת שבת גדול משכר שמירת מצות מילה, ושכר מילה גדול משכר עשיית מעקה.

יש להבין: מה הבדל בין המציאות שלפיה היינו יודעים את שכר המצוה מכך שהתורה היתה מודיעה לנו במפורש, לבין המציאות שלפיה אנו יודעים אותו מהשואת עונשי המצוות הנאמרים מפורשים בתורה? סוף סוף ידוע לנו שעל מצוה זו ניתן שכר גדול יותר, ועל מצוה זו קטן יותר, וכיצד אפשרית, איפוא לאדם מדת זהירות שוה במצוה זו לשל חברתה?

הכרח, אם כן, לומר, שבשכר מצוות עשה קיימים שני סוגים: סוג שכר שהוא במדה שוה יחסית לעונש המגיע על ביטול המצוה. ובשכר זה קיימים הבדלי דרגה בין המצוות: שכר מצוה קלה אינו גדול כשכר מצוה חמורה. קיים סוג שני, גדול יותר, של שכר, שבו אין כל הבדל בין מצוה קלה לבין מצוה חמורה. שכר זה שוה לכל המצוות, וכמאמר רז"ל[1] כי שכר קלות שבקלות וחמורות שבחמורות שוה. על שכר זה נאמר "שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות"[2].

ב. דובר כבר פעמים רבות שישנם ענינים רבים בחלק הגליא

---

1) ראה ילקוט שמעוני יתרו רמז חצר. משלי רמז תתקלז. ירושלמי פאה פ"א, ה"א. דברים רבה פ"ו, ב. ועוד.

2) לכאורה הי' אפשר לפרש כוונת המשנה שאין אנו יודעים (וכהלשון: שאין אתה יודע כו') איזה מצוה השכר שלה יותר, אך ממ"ש הרמב"ם שם "ומפני זה העיקר אמרו העוסק במצוה פטור מן המצוה מבלתי הקשה בין המצוה אשר הוא מתעסק בה ובין האחרת אשר תבצר ממנו", מוכח כמ"ש בפנים. שהרי הכלל דכל העוסק במצוה כו' הוא בכל מצוה ומצוה, ואם נאמר אשר באמת ישנם חילוקים אלא שאין אנו יודעים איזו גדולה יותר, המצוה שכלפי שמיא גליא שהיא קטנה יותר איך בכחה לפטור את הגדולה. (והלשון שאין אתה יודע – יבואר להלן).

שבתורה, שאף להבנתם הפשוטה – הכרחית ההזדקקות לפנימיות התורה.

לשון המשנה "והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה" – מצוטטת גם בפיסקה הראשונה של ספר צוואת הריב"ש[3], וזו לשונו: "לא יניח שום יום מעשיית מצוה, הן קלה והן חמורה, וסימנך: הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, פירוש: זהיר כו' – הנשמה תזהיר ותאיר ממצוה קלה כבחמורה, כי רחמנא לבא בעי". מפירוש הבעש"ט: "זהיר – תזהיר ותאיר" – מובן שהצד השוה שבכל המצוות ושכרן הוא ענין האור: מבחינת ה"כלים" קיים אמנם הבדל בין מצוה קלה לחמורה, ומצויות מצוות נעלות יותר ו"נחותות" יותר[4], אבל מבחינת האור – שוות כל המצוות.

וזה אשר המשנה משתמשת, לגבי השכר השוה בכל המצוות, בביטוי: "שאין אתה יודע כו'". כללותו של שכר זה נעלית מידיעת האדם. – ידיעה באה הרי מבחינת ה"כלים", שהם בצמצום והגבלה (ולפיכך קיימת בהם התחלקות), אבל באור ופשיטות אין שייכת ידיעה כלל.

ג. כל הענינים שבתורת החסידות הכללית מתבארים בתורת חסידות חב"ד בהרחבה.

מאמר רז"ל[5] "שכר מצוה מצוה" מתבאר ע"י אדמו"ר הזקן[6]: "משכרה – נדע מהותה ומדריגתה". מכך מובן בקשר לענייננו: משני סוגי השכר שבמצוות, יודעים אנו כי אף בעצם המצוות (ובקיומן) נמצאים שני ענינים דומים[7]: ענין אחד – של קיום רצון הקב"ה בכל מצוה שמקיימים, ובזה אין הבדל בין מצוה אחת לשניה, כי האדם מקיים מצוה, לא משום חשיבותה המיוחדת והסגולה הטמונה בה, כי אם כדי לקיים רצון העליון, כמאמר[8]: "אילו נצטוה לחטוב עצים" היינו עושים זאת באותה תחושת חיוניות (מתוך קבלת עול) שיש לנו בקיום מצות תפילין. ענין שני יש במצוות, שכל מצוה מזככת את האדם[9] המקיים אותה (כפי הידוע[10] שהמצוות נקראות "לבושים": כל מצוה שיהודי מקיים נעשית לבוש לנשמתו הוא[11]), וכן בחפצים הגשמיים בהם מתקיימת המצוה[12], עד להזדככות – בעולם.

---

3) הגם שבאמת אינה צוואתו כלל* ולא ציוה כלל לפני פטירתו רק הם לקוטי אמרותיו הטהורות שלקטו לקוטי בתר לקוטי.. אך המכוון הוא אמת לאמיתו (אגה"ק סכ"ה).

4) כידוע שהמצות תלויות בשם הוי' (ראה הקדמת ת"ז (ב, א)) (ישנם מצות התלויות ביו"ד, בה' ראשונה, וכו') שהד' אותיות דשם הוי' הם כנגד העשר ספירות, ועיקר חילוקי הספירות הוא מצד הכלים.

*) הגהת אדמו"ר הצ"צ, נעתקה בלוח התיקון לאגה"ק שם.

5) אבות פ"ד, מ"ב.

6) תניא פל"ט.

7) ולכן בעשיית מצוה צריך להיות ב' כוונות: כוונה הכללית – לקיים רצון הבורא, וכוונה פרטית – ענין וזיכוך פרטי המיוחד למצוה זו. וראה תניא פרמ"א.

8) לקו"ת שלח מ, א.

9) ראה ב"ר רפמ"ד.

10) אגה"ק סכ"ט.

11) ולבוש ה"ה לפי מידת האדם הלובשו.

12) תניא פל"ז.

ההבדל שבין שני הענינים הוא: לגבי הענין הראשון לא חשוב הפרט של המצוה, לדידו שוות כל המצוות, כיון שכולן רצונו יתברך, ואילו לגבי הענין השני – חשובה מצוה המסוימת בפרטה, כיון שכל מצוה נעשית לבוש שונה לנשמה[13] ויוצרת הזדככות שונה בעולם.

זה גם מובנו של המובא בשם הזוהר[14] על הכתוב "בא בימים" באברהם (וכן "ויקרבו ימי ישראל") – ימים שלמים ולא "יומין חסרין". כלומר: לדידם היו הימים שלמים ומלאים, ולא היה חסר מהם יום, לא עבר יום בו לא קיימו מצוות היום (אלו שהיו מצוות לפני מתן תורה). זה גם מאמרו של הבעש"ט, המצוטט לעיל, כי יש בכל יום לקיים מצוות, הן קלה והן חמורה. – הרי לכאורה, אין הבדל אם אדם מקיים בכל יום מצוות או שהוא מקיים מספר זהה של מצוות במשך יום אחד בלבד, מאחר שמספר המצוות דומה, ומה, איפוא, ההדגשה בקיום מצוות בכל יום? ביחוד – שלא תמיד יש קשר לחיוב המצוות עם אותם ימים: יש יום בו קיימת חובה של מצוות רבות (אם ביום זה קנה האדם בית, לבש טלית, השתתף בסעודת מצוה וכו' – הריהו חייב באותו יום ביחוד – בעשיית מעקה, ציצית, אכילת מצוה וכו'), ויש יום בו קיימת רק חובת המצוות שבכל יום, כקריאת שמע ותפלה כו'. – מה, איפוא, החשיבות ב"ימים שלמים כו'"?

פירוש הדבר הוא: כיון שמטרת המצוות היא להשפיע על העולם, שהגדרתו הוא הזמן (והמקום[15]), והזמן מחולק בעיקר לימים (אף שהזמן מחולק גם לשעות ולרגעים, הרי עיקר חלוקת הזמן הוא בימים, כפי הנאמר בגמרא[16]: "יומי מפסקי מהדדי", שכל יום מהוה יחידת זמן נפרדת) – צריך להיות הענין של "בא בימים", ויש להביא לכל יום ולמלאותו במצוות. לגבי קיום רצון העליון אין, אמנם, כל הבדל אם אדם מקיים מצוות בכל יום לחוד, או שהוא מקיים מספר דומה של מצוות באחד מימים אלה, אבל כדי להשפיע על העולם יש לקיים מצוות בכל יום[17].

ד. שני הענינים שבמצוות – קיום הרצון העליון וזיכוך האדם והעולם – מתבטאים בשני סוגי שכר המצוות:

שכר המצוות הניתן עבור יצירת הזדככות העולם הוא מוגבל, כיון שהבריאה (ולכן גם כל הקשור בה) מוגבלת, ולגבי זה ישנם הבדלים בין מצוות קלות לבין מצוות חמורות, כי במדה שנעלים יותר ערך וסגולת

13) שלכן כל אדם מישראל צריך לבוא בגלגולים רבים עד שיקיים כל תרי"ג מצות התורה כו' להשלים לבושי נפשו ולתקנם (אגה"ק שם. הל' ת"ת לאדה"ז פ"א, ה"ד) – כי כל מצוה משלמת ומתקנת לבוש אחר.

14) ראה זח"א רכב, א. רכד, א. תו"א טז, א. עט, ב. יהל אור קלט, טז, ה.

15) תניא ח"ב פ"ז.

16) נזיר ז, א.

17) ראה ג"כ לקו"ש ח"ג [המתורגם] ע' 27.

המצוה ובמדה שגדולה יותר ההזדככות שהיא יוצרת בעולם[18] – בה במדה מגיע לו שכר יתר (וכן גם ביחס לעונש בעד עבירה על המצוה: ככל שגדולים יותר ערך וסגולת המצוה – גדול יותר העונש המגיע עבורה[19], ולפיכך נמדדים הבדלי הדרגות בסוג זה של שכר – במדת העונשים, כיון שבשניהם (השכר והעונש) ישנה אותה מדה: שניהם נמדדים לפי ערך וסגולת המצוות).

אבל לגבי השכר הניתן בעד קיום הרצון העליון אין הבדל בין קלה לחמורה כיון שרצון העליון דומה בכולן. שכר זה נעלה מכל ההגבלות, ועליו נאמר "שכר מצוה – מצוה", מלשון: צוותא והתחברות[20], כיון שבקיום הרצון העליון מתחבר אדם עם הקב"ה, כיון "שהוא ורצונו אחד".

ה. לפי זה מתברר לכאורה, כי הצורך בקיום המצוות בכל יום אינו קשור בדרגה זו של מצוות בה שוות קלות וחמורות, שכן הצורך בקיום מצוות בכל יום הוא – כדי להשפיע על הימים, על העולם, ולגבי ענין זה של מצוות, הן קיימים הבדלי דרגה בין מצוה אחת לשניה, וכל מצוה יוצרת הזדככות שונה.

על כך אומר הבעש"ט שיש צורך בעשיית מצוה בכל יום, הן קלה והן חמורה, וסימנך: הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה. גם בענין זה של קיום מצוות בכל יום לשם השפעה על הימים – חשובים ה"זהיר" ו"תאיר" שבמצוות, ולגביהם שוות כל המצוות קלה כבחמורה[21].

הסבר הדבר: לזיכוך העולם חשוב לא רק האור שבהגבלה כו', כי אם גם שיהא "נמשך" בעולם אור בלי גבול, ע"י קיום רצון העליון, כיון שהוא ורצונו אחד. הן המטרה היא – "דירה בתחתונים", שהעולמות התחתונים יהיו דירה לעצמותו, אלא שכדי שהאור ייקלט בפנימיות בעולם צריך להיות מתחלה "נמשך" בעולם אור שהוא בערך העולם[22] – ההזדככות הפרטית שמשום סגולת ומעלת המצוות, וע"י כך נעשה, בסופו של דבר, העולם לכלי לאור הבלתי מוגבל[23].

---

18) מצוה שאין מתייגע בה כל כך אינה מזככת כזו שמתייגע בה כהנה וכהנה, כי מברר יותר מכחות נפשו כו' (ראה תניא פל"ז).

19) תניא פכ"ד.

20) לקו"ת בחוקותי מה, ג.

21) וכן בהמשנה דאבות – "והוי מחשב כו'" (שנוגע לענין פרטי המצוות) בא בהמשך ל"הוי זהיר כו'".

22) וע"ד שגם לעתיד, המשכת אור הסובב יהי' ע"י אור הממלא דוקא, כמבואר באריכות בד"ה לכל תכלה תרנ"ט.

23) וההוראה מזה בעבודת האדם, אשר גם בהכוונה פרטית של המצוה, תורגש הכוונה כללית והקב"ע שמצד עצם הנשמה (שעבודתו בהתבוננות והשגה תהי' בכדי לקיים רצה"ע, שאז גם ענינו המוגבלים נעשים כלים להיות על ידם גילוי העצמות).

ובזה יובן מה שמסיים בצוואת הריב"ש שם "כי רחמנא לבא בעי" (דלכאורה הול"ל מצוה בעי) – כי לב הו"ע עצם הנשמה שבפנימיות הלב (ראה

למרות שההזדככות הפרטית משמשת אף היא הכנה להשראת אור של בלי גבול – אפשרי שיעבור יום, בו יקיים אדם מצוה קלה בלבד – כיון שליום זה (חלק זה של עולם, כיון שהעולם חלוק בשית אלפי שנין וכל שנה כולל סכום מסוים של ימים). דיה – הזדככות של מצוה קלה, כך שגם על ידה – הוא "כלי" לזוהר ואור של האור הבלי גבול, כדרך שאנו מוצאים במצות תלמוד תורה[24].

(משיחת שבת בראשית, תש"כ)

ו. במשנה הראשונה של הפרק השני במסכת אבות נותן התנא הוראה לכל יהודי: "והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עבירה כנגד הפסדה". – כשאדם צריך לקיים מצוה והיצר הרע משיאו כי יבוא לו "הפסד" על ידה, הוא יפסיד בכך ממון, טורח או זמן – מייעץ לו התנא כיצד להתגבר על היצר הרע: עליו להתבונן כי ה"הפסד" אין לו כל ערך לגבי השכר שיקבל ע"י המצוה. הוא הדבר, כשהיצר הרע מפתהו לעבור עבירה תוך תיאור "שכר" העבירה – "נופת תטופנה שפתי זרה"[25], עליו לחשב "שכר עבירה כנגד הפסדה": אין כל ערך ל"שכר" לגבי ההפסד שיהא לו ע"י העבירה, "ואחריתה מרה כלענה"[26].

מן העובדה שהתנא משוה את שני הדברים – "הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עבירה כנגד הפסדה" – יש להסיק כי החישוב בשניהם הוא דומה: כשם שבמצוה, הרי חוסר הערך של ה"הפסד" לגבי השכר מתבטא לא רק בכך שההפסד הוא גשמי בלבד ואילו השכר הוא גם רוחני, ורוחניות יקרה לאין ערוך מגשמיות – כי אם גם בכך שה"הפסד" של דברים גשמיים זמני בלבד, ואילו שכר המצוה הוא נצחי. ע"י קיום המצוה מתקשר הוא עם הקב"ה לעולם[27] ואם יאבד ח"ו את המצוה יפסיד ח"ו לנצח את שכר המצוה (שכן אף אם יחזור אח"כ בתשובה – ייעדר עדיין אור המצוה[28] – כך גם החישוב של "שכר עבירה כנגד הפסדה": לא רק ששכר העבירה הוא גשמי ואילו ההפסד והפגם הם ברוחניות – כי אם גם שהשכר הוא זמני וההפסד נצחי.

לכאורה אין החישוב זהה: כשאדם מפסיד את שכר המצוות – הרי זה לנצח, כאמור, ואילו לגבי הפסד העבירה הרי כשיחזור בתשובה – יסולק הפגם, ואם כן אין הפסד העבירה אלא זמני, לכאורה?

לקו"ת תצא לה, ד), וזהו אומרו "כי רחמנא לבא בעי", שבכל עניניו (גם בהשגה כו') צריך לכוון את לבו לשמים (רחמנא), שעי"ז גם בימים הפרטים יומשך הזהירות והאור.

24) ראה תו"א צח, ג.

25) משלי ה, ג.

26) שם ד.

27) תניא פכ"ה.

28) אגה"ת פ"א.

29) פכ"ט.